

SANTERI ALKIO

UUSI AIKA:
ROMAANI

Santeri Alkio

Uusi aika: Romaani

«Public Domain»

Alkio S.

Uusi aika: Romaani / S. Alkio — «Public Domain»,

Содержание

ENSIMÄINEN OSA	5
I	5
II	8
III	10
IV	12
V	15
VI	18
VII	21
VIII	23
IX	26
X	28
Конец ознакомительного фрагмента.	29

Santeri Alkio

Uusi aika: Romaani

ENSIMÄINEN OSA

I

Jokirannan nuorisoseura oli koko kesän ahkerasti voimistellut ja urheillut. Aikaisesta keväästä alkaen nähtiin nuoria miehiä ja poikasia joka ikinen päivä juoksuharjoituksissa puolialastomina. Toisinaan hypittiin korkeushyppyä ja kolmiloikkaa ja riideltiin vahvasti, milloin senti-, milloin millimetreistä. Myöhemmin kesällä liittyivät tytöt mukaan. Sitte se vasta alkoi!

Vanhat ihmiset nurisivat. Tämä nyt vasta koko lopun tekee! Niitä ei saa koskaan käsissään pidetyksi. Ennen, kun ne aivan hyppelivät, väsyivät edes joskus ja vetivät sitten uupuneita raajojaan kotiinpäin. Jos niille puhui jotain silloin, painoivat silmänsä alas eivätkä puolustautuneet, Mutta nyt on pahaisimmallakin aina sana valmiina. Urheillaan, muka! Se on "terveellistä"! Koko maailmassa urheillaan, kehuvat. Mene ja tiedä mikä siitä lopuksi tulee. Työväkeä niistä vain ei tule.

Niin sanoivat vanhat.

Nuorisoseuran talo oli saanut koko suven olla jotenkin autiona. Silloin tällöin iltasilla kokoonnuttiin sinne tanssimaan, kun satoi. Talo oli uudenpuoleinen, vähäläntä rakennus. Ikkunoista oli useita puhki. Ulko-ovesta oli lukko ollut rikki koko kesän. Toisinaan sai se retkottaa avoinna, toisinaan taas puulla tuettuna seista. Sisällä oli kevätkesästä yritetty pitää lattia lakaistuna niin kuin ennenkin, mutta kesänpäälle se jo jäi, sitten kun kerran, jolloin oveen oli laitettu uusi lukko, pojat olivat murtautuneet ikkunasta sisään. Siitä ensin sanailtiin, toisten mielestä kun sellainen vallattomuus oli hävytöntä. Mutta moite ei saanut yleistä kannatusta. Ne jotka tahtoivat sisäänmurtautuneita nuhdeltaviksi eivätkä saaneet seuraa sitä tekemään, suuttuivat. Yksi heistä meni näyttämölle ja potki vihoissaan siellä rikki pari pensas kulissia, jotka oli viime talvena maalarilla teetetty. Pian ilmestyi myöskin viime talvena ostettuun esirippuun suuri puukonhaava ja ulko-oven uusi lukko särkyi uudelleen. Seuran talolla näytti menevän joka kerta kun siellä joku kävi jotain rikki. Mutta kukaan ei parantanut. Kun tuolista meni poikki jalka, ei kukaan viitsinyt sitä ottaa kotiinsa korjatakseen. Mutta moni sitä potkasi, kunnes toinenkin jalka särkyi. Vasta syyspuoleen, kun seurahuonetta kerran siivottiin, vietiin tuolirauska rikkatunkiolle. Siellä oli jo ennestään koko joukko seuran kalustoa risana ja rampana.

Se tuli siitä, kun kaikki jäsenet olivat niin reippaita ja väkeviä. Mikä oli pitäjän mestari, mikä piirin mestari, kuka yllötteli Suomen mestariksi. Mutta seuran kokousta ei oltu voitu saada kunnollisesti toimeen koko kesänä. Kerran oli yritetty, mutta sinne ei tullut muita kuin kirjuri ja esimies, – sitten kun ehtivät. Jälemmin tästäkin kokousyrityksestä oli vähältä tulla riita, ne toiset jäsenet kun väittivät, ettei kenellekään ollut kokouksesta annettu mitään tietoa. Siitä sanailtaessa havaittiin, että johtokunnan kokous oli ollut vasta lauantai-iltana ja seuraavana päivänä jo piti olla seuran kokous. Mutta sihteeri ei ollut ehtinyt kenellekään mitään tietoja antaa, varsinkaan kun johtokunnan kokouksen jälkeen oli ollut kohta painiharjoitus viikon päästä tulevaa pitäjän mestaruutta koskevaa kilpailua varten. Eihän sille sellaiselle kukaan osannut mitään.

Kesäjuhlan ohjelmaan ei oltu saatu muuta kuin urheilua. Näytelmä oli jäänyt sen vuoksi, että kaksi pääosaa tuotiin takaisin toimikunnan puheenjohtajalle kaksi päivää ennen juhlaa. Toisen toi eräs tyttö sen tähden, että hänen äitinsä piti mennä ripille samana pyhänä kuin juhlakin oli, eikä tytön sopinut silloin sellaisiin. Toinen tuotiin sen vuoksi, ettei asianomainen ollut viitsinyt lukea. Puhujia oli pyydetty useitakin, oman pitäjän kappalaisesta erääseen sosialidemokratiseen suutariin

asti, joka joskus puhui kasvatuskysymyksistäkin, vaikka olikin ammatiltaan puoluepuhujaa. Pastori oli kerran luvannut tulla puhumaan nuorisoseuraan, vaikka ymmärsikin vanhempain ihmisten sellaisesta voivan pahastua. Mutta hänpä aikoi puhua siihen tapaan, ettei seurahuoneesta ja sen hommista jäisi kiveä kiven päälle. Sittehan saisivat vanhemmat nähdä mikä mies hän on. Mutta hänen ei sopinut tulla kesäjuhlaan, sillä muistamatta nuorisolle antamaansa lupausta oli hän samaksi ajaksi lupautunut raamatunselitystä pitämään aivan toiselle taholle. Ja sinne hänen nyt toki täytyi mennä ennemmin kuin nuorisoseuran juhlaan. Hän tulisi jollain toisella kertaa, kun sattuu. Suutari olisi kyllä ollut muuten valmis, mutta kun sattui vaalit samana kesänä, täytyi hänen olla tuona nuorisoseuran juhlapäivänäkin virallisessa toimituksessaan. Sillä jos hän olisi sen laiminlyönyt, olisivat toverit pian antaneet nuuskaa, häntä kun muutenkin jo epäiltiin porvarien hännystelemisestä sen vuoksi, että joskus puhui nuorisoseurassa.

Kaikesta tästä huolimasta juhla pidettiin. Eikä moni huomannut edes kaivata sieltä mitään puhujaa. Mitäpä siitä!

Kesä oli siten kulunut koko hupaisesti. Moniaat seuran nuoremman polven jäsenistöstä olivat erittäin tyytyväisiä, nimittäin ne, jotka erään sukkelan kuljeksijan avulla olivat päässeet korpiviinanmakuun. Ensin olivat nämä viime keväänä ripille päässeet ottaneet mieheltä pullon hullutellakseen, mutta sittemmin jo teki mieli. Kun vähän vanhemmat tytöt havaitsivat pojat juovuksissa suutansa repimässä, nuhtelivat he ja haukkuivat. Hävetkää toki, sanoivat, nuoret kakarat, kun kehtaattekin, eivätkä edes vanhemmat pojat ryypää!

Mutta pojat kasvoivat omissa silmissään. Muodostivat joukkonsa ja tekivät pilaa kaikesta. Mitä urheilukaan on ryypäämisen rinnalla!

Joku sai ensinnä vanhan revolverin, toinen toi kohta kaupungista uuden. Siten se alkoi tämän nuorimman joukon itekasvatus, kun tulivat pimeämmät yöt. He ryypäsivät, huusivat ja ammuskelivat ja tahtoivat herättää huomiota. Kyräilivät kun näkivät urheilijoita ja repivät suutaan kaikille joitten nuorisoseurassa olivat kuulleet joskus lukevan tai puhuvan; he olisivat mielellänsä antaneet selkään kaikille sellaisille. Ja syksyä varten poikaset jo tekivät suunnitelmiaan.

Jokirannan vanhempi väki oli ihmeissään. Vuosikausiin ei heistä ollut juuri kukaan jalallaan astunut nuorisoseuratalolle. Sinne meno koski maineeseen. Kaikki tämä nuorison pahentuminen oli heistä kuitenkin sieltä kotoisin. Joku arveli jo että seurahuone olisi paras polttaa, kyllä ne sitten itsestään paranisivat. Mutta toiset sillekin ehdotukselle vain hymähtelivät.

Näin saavuttiin syyskuulle. Nuorisoseuran vuosikokous kutsuttiin kokoon. Sinne tuli väkeä koko lailla. Kokousta varten oli jotain ohjelmaakin, m.m. esimiehen, Erkin Samelin puhe. Hän loi katsauksen kuluneeseen vuoteen. Valittiin toiminta on joutunut niin rappiolle, kun ei kukaan täyttänyt lupamiaan velvollisuuksia. Hänen mielestään oli seura nuorisoseuran irvikuva. Eikä parannusta tule ennen, ennenkuin jäsenten kunniantunto nousee...

Hänen puhuessaan kuului toisesta huoneesta kovaäänistä puhelua, naurua ja vihellyksiä. Jotkut parit keskustelivat kokoushuoneessakin. Melkein toisilla puolilla oli lakit päissään.

Sihteeri, Kuhilasmäen Mikko, astuu pöydän ääreen. Hänellä pitäisi olla vuosikertomus, mutta ei ole joutanut kirjoittamaan, selittää. – Valehtelet! ajattelee moni, hymy huulillaan. – Mutta mitäs sellaisesta toiminnasta vuosikertomusta tehtäisiinkään, puhuu Mikko. – Et sinä ole ollut muita parempi, ajattelevat monet. Muuan ottaa tulta paperossiinsa, eräs ryhmä lähtee etupenkeistä kovaäänisesti rähisten sivuhuoneeseen. Sihteeri istuu, ottaa lyijykynän uudestaan käteensä, katselee sitä ääneti. Hän on täyttänyt velvollisuutensa.

- Onkohan tilit? kysyy puheenjohtaja Koivusen Vihtorilta, julkisesti.
- Kyllä ne on, mutta jäsenmaksuja ei ole ehditty kantaa, ilmoittaa Vihtori.
- Onko ne tarkastettu?
- Ei niitä ole tarkastettu, kun...

Ja seura päättää, että jäsenmaksut pitää ensin kantaa ja sitten tarkastaa tilit. Tulevat vaalit.

Ehdotetaan entistä esimestä. Hän ei suostu millään. Ei häntä tosin moni pyydäkään, sillä puhevuoroja käyttää vain pari, kolme. Sitte ehdotetaan muita, mutta ne sanovat eroavansa seurasta ijäksi, niin toinen kuin toinenkin, jos heidät valitaan.

Kokous on aivan neuvotonna. Siitä ikkunasta, josta kesällä on sisään kulettu, puhaltelee kolea syksyinen tuuli ja uhkaa sammuttaa savuttuneen ja tomuttuneen lampunlasin läpi himmeästi loistavan valon. Kokoushuoneessa vallitsee kiusallinen hiljaisuus, aivan kuin kuolema olisi sinne astunut.

Silloin kuuluu etäisestä pimeästä nurkasta kirkas ääni:

– Jos te haluatte, kyllä minä rupean!

Kokousväki kääntyy kohahtaen sinnepäin. Nurkka on hyvin hämärä.

– Minä olen tämän kylän uusi kansakoulunopettaja. Tulin tänne eilen, Ette suinkaan te minua tunne. Mutta jos te rohkenette luottaa minuun, niin koetan ruveta nuorisoseuranne esimieheksi, koska teillä näyttää olevan esimiespula.

II

Opettaja astui pimennosta ja läheni etualaa kohti. Hän oli lyhyenpuoleinen, tanakka noin 28-ikäinen mies. Kaikki häntä selkänsä taakse katsoivat oudostellen. Ei kukaan virkkanut mitään, katsottiin vain.

– Minun nimeni on Väinö Kanteleinen, sanoi opettaja pysähtyen keskilattialle, ja ajattelin että voisin koettaa. Mutta olenhan minä teille aivan tuntematon, niin että taitaa olla sopimatonta. Ehkä sittenkin valitsette jonkun muun.

Kokous alkoi sipistä ja kuiskia. Esimies pöydän takana oli tavalliseen tapaansa neuvotonna. Eräät tytöt jo tirskuivatkin, arvatenkin kuitenkin aivan toisille, omille asioilleen, sillä heistä oli kokoukseen nyt tullut väliaika. Muuan nuori mies, joka oli ollut jo tullessa Kanteleisen seurana, kuiskutteli tämän kanssa. Pyysi sitte puhevuoroa ja sanoi:

– Tietysti me valitsemme opettaja Kanteleisen mielihyvällä seuramme esimieheksi.

– Joo. Valitaan! kuului ääniä joukosta.

Puheenjohtajakin jo löysi sanan:

– Me olemme kiitollisia, jos opettaja rupeaa seuran esimieheksi.

Sitä tietä meni asia. Ei vaadittu suljetuita lippuja. Kukaan ei vastustanut julkisesti opettajan vaalia, mutta muutamain ovipuolella hiljaista melua pitävien silmäilyistä saattoi päätätä, että he epäilivät valitun sopivaisuutta.

Kun muutkin vaalit oli suoritettu, pidettiin väliaika, jolloin poikia parvittain hyöri uuden esimiehen ympärillä. Kirkkaammassa valossa hän näyttikin oikein hauskalta mieheltä. Heti voi nähdä, että hän oli urheilija ja sen hän sanoikin, jolloin kaikki urheilijat ammattitoveruudella tunkivat lähemmäksi ja puhuivat tuttavallisemmin. Kanteleisella oli ruskeat, nauravat silmät, terävät huulet, hieman kähärä tukka. Ja nyt kun hän toisten parvessa seisoj ja jutteli miltei kaikkien kanssa yht'aikaa, tuntui joistakuista aivan kuin mies olisi kasvanutkin siitä, mihin hänen mittansa ulottui äsken pimeässä loukossa.

Hälinä oli iloista. Seuran jäsenet ylistivät joka nurkassa uutta opettajaa.

– Se on hauska!

– Näyttää sopivalta.

– Ei ole tyhjänpäiväinen herra...

– Sellainen hieno joka ei tiedä itsekään mikä hän on...

– Saattepa nähdä, pojat, että nyt tulee seurasta seura...

– Mutta nyt pitää meidänkin ruveta oikein miehistelemään.

– Tietysti!

Kanteleiselta oli sillä aikaa kiusattu lupaus, että hän pitää puheen nyt jo tänä iltana. Kun uudestaan kokoonnuttiin, astui hän ensi kerran Jokirannan nuoriseseuratuvan puhujapulpetin taakse.

Kokousväessä vallitsi niin tavaton uteliaisuus, että ilman hyssyttämistä syntyi vaikenava hiljaisuus.

– Teistä epäilemättä tuntuu sängen omituiselta menettelyni, kun tarjouduin seuranne puheenjohtajaksi. Senpä vuoksi selitänkin ensimmäisenä miksi olen näin tehnyt.

Niin alkoi Kanteleinen selittää. Hän on aikaisimmasta nuoruudestaan elänyt mukana kotikylänsä nuorisoseurassa. Jo ennakolta oli tuotu tietoja siitä, että täällä on nuorisoseuran elämä muistutuksen alaista. Heti kun hän oli saapunut kylään, olivat jotkut vanhemmat ihmiset puhuneet seurasta pahaa. Mutta hän ymmärtää, että jos antautuu täällä nuorisoseuran tuomitsijain joukkoon ja alkaa katsella nuorisoseuran elämää vain heidän kanssaan arvostelijana, joutuu pian nuorison vihoihin. Hänen asiansa vaati kuitenkin, että saa nuorten keskuudessa nauttia luottamusta ja toveruutta. Joskin siitä seuraisi, että vanhempi väki katseleisi epäluulolla, ei hän sitä pidä niinkään pahana. Eihän hän kuitenkaan voi kasvatustehtävässään vanhoja ihmisiä kasvattaa! Jos taas nuoriso

suvaitsee, että hän opettajana antautuu heidän mukaansa ja asettuu vuorovaikutukseen heidän kanssaan, tuottaa se hänelle enempi iloa. Hän tahtoo asettua nuorison riviin, taistelemaan nuorison itekasvatusharrastusten puolesta.

Mutta hän on nuori, niin kuin tässä muutkin. Hän ei ole mikään malli-ihminen. Samoin kuin hän on lyhyt ja pikkuinen varreltaan, samoin on hän kaikissa suhteissa. Sen vuoksi hän ajattelee että kasvetaan yhdessä.

Mihin suuntaan hän sitä ajatteli, siitäkin hän tahtoi jo puhua.

Kun me kasvatamme itseämme, pitää ottaa huomioon kaksi pääasiaa: ruumiillinen ja henkinen kasvatus. Kumpaisessakin suhteessa pitää olla joku järjellinen menettelytapa. Sitä nuorisoseurojen tulisi etsiä. Mutta etsimisen sijassa eksytään usein kuluttamaan aikaansa joutavissa asioissa, joista ei sielu enempää kuin ruumiskaan veny eikä vanu, ei kasva eikä parane. Monasti huononee vain!

Nyt pitäisi yhdessä koettaa etsiä molemmissa suhteissa hyviä keinoja.

Se on kaikkien yhteinen etu.

On niin nurinkurista, kun nuoretkin ihmiset hyveen tiellä pyrittäessä poikkeavat niin usein kesken kaikkea puheitten tielle – huvittelemaan! Se tulee siitä, että hyve tehdään ikäväksi. Mutta minä luulen, sanoi Kanteleinen, että hyve yleensä pitäisi kyetä saamaan hauskaksikin, kun vain ymmärretään asia oikein. Meidän nuorten on opittava vain kaikissa elämän edesottamisissamme panemaan rinnakkain syyn ja seurauksen laki. Silloin aina havaitsemme ruumista tahi sielua vahingoittavan hetkenhuvien lopputilin *ikäväksi*, mutta henkiseen hyveeseen ja ruumiilliseen hyvinvointiin pyrkimysten tulokset *iloa tuottaviksi*.

Meidän tulee opetella urheilemaan, voimistelemaan ja henkisiä voimiamme kasvattamaan luonnollisesti. Päämääränämme ei saa olla halpa-arvoiset kilpapakinnat, vaan sielun ja ruumiin sopusuhtainen, täyteläistä elämäniloa tuottava ilontunne.

Tästä nuorisoseurasta puhuvat tuolla kylässä pahaa. Minä en tiedä onko siinä perää. Mutta jos onkin, niin saattaa hyvin ymmärtää, että siihen ovat olleet syynä jotkut hairahdukset, joita nyt koetamme korjata. Me olemme kyllä kaikin hyvin nuoria ja elämää kokemattomia. Mutta kun eivät vanhemmat ja taitavammat jouda meitä opastelemaan, meidän on yritettävä itse, yksitellen ja joukolla.

Kun hän lopetti, räjähti nuoriso innostuneisiin kättentaputuksiin.

Huomasi selvästi että uusi opettaja oli löytänyt sydämiin.

Kun kokous oli lopussa, havaitsi Kanteleinen tottuneella silmällään helposti, että oli kysymys penkkien läjäämisestä ja tanssista, mutta että ne arkailevat häntä ja näyttävät odottavan pois lähtemään. Hän meni entisen puheenjohtajan luo:

– Tanssistako siinä on kysymys? kysyi.

– Niin, ne tahtovat aina tanssia, mutta minä meinasin ettei tällä kertaa, nyt kun...

– Mitä joutavia! huudahti Kanteleinen. Eivät ne ymmärtäisi kuitenkaan vielä tätä äkkinäisen muutoksen syytä muuksi kuin minun persoonani arkailemiseksi. Ja sitä kaikkein vähimmän saa tulla kysymykseen. Antaa niille vapauden nyt, mutta selitetään vastedes asiaa.

Puheenjohtaja meni toisten johtomiesten luo. Vähän aikaa kuiskittua julisti:

Pyöritään nyt yksi tunti!

Joutuin kuului napinaa ajan lyhyyydestä, mutta samalla hyväksyviä ääniä. Penkit lyötiin läjään ja tanssi alkoi entisen sihteerin soittaessa hanuria.

Uuden johtokunnan toimivuosi alkoi kohta. Sovittuaan niiden kanssa johtokunnan kokouksesta, joka pidettäisiin kansakoululla, kiersi Kanteleinen parin tytön kanssa valssin, katseli vielä hetkisen ja lähti kotiinsa koululle.

Hänen mentyyään oli nuorisoseuratalolla kuhinaa. Melkein kaikki siellä innottelivat. Opettaja Kanteleinen oli voittanut heidät. Useimmat tekivät pyhiä lupauksia, että nyt sitä vasta aletaan kun saatiin tuollainen esimies.

III

Pari päivää jälkeenpäin oli kansakoulu-johtokunnan kokous. Kun asiat oli käsitelty, istuivat miehet vielä paikoillaan jutellakseen uuden opettajan kanssa. Miehet olivat tulleet hiukan tavallista puheliaammiksi heti kun saatiin virallinen kokous loppumaan ja havaittiin ettei opettajalla ollut mitään uudistusvaatimuksia. Se oli tehnyt hyvän vaikutuksen. Johtokunta oli tottunut siihen, että joka kokouksessa vaadittiin aina jotain. Ja jollei sitä heti täytetty, nuruttiin. Ukot puolestaan olivat tottuneet myöskin melkein urheilemaan ja kilpailemaan sillä, kuka kieroimmin osasi vastustaa entisiä opettajia, jotka olivat olleet hyvin lyhytaikaisia. Niin oli johtokunnan tehtävä muodostunut sen jäsenten mielestä jonkunlaiseksi puhujaklubiksi, jossa oli sitä mukavampi olla, mitä enempi tuli suuta soitetuksi opettajan vaatimuksia vastustettaessa.

Nyt oli kaikki sellainen harrastus rauennut. Miehet olivat jotenkin yllätettyinä. Johtokunnanjäsen, eläkemies Tuomas Varamäki oli jo ahkeraan syleksinyt pikkusylkiään oikealle ja vasemmalle osoittaen siten sellaisia hermostuksen merkkejä, jotka aina ennustivat hyökkäystä. Kaksi muuta miestä, johtokunnan puheenjohtaja, isäntä Peltonen ja jäsen, nahkuri Sarvinen, vaikenivat ja katsahivat hämillään toisiaan. He olivat nuorempia miehiä ja usein Varamäen kanssa erimielisiä.

Opettaja Kanteleinen jutteli vilkkaasti iloiseen, keveään tapaansa erästä seikkailua, mikä hänellä oli äsken ollut, kun muuan torppari oli aikonut metsässä hänet vangita luultuna karkurirosvona, mutta lopuksi torpparin pikku tyttö, joka käy pientenlasten koulua, oli sattunut tulemaan sinne mökin taakse metsään ja vapauttanut opettajan vantteran miehen käsistä. Kesken tätä kertomusta oli Varamäki jo pari kertaa sanonut "Tuota..." ja yrittänyt katkaisemaan. Mutta opettajakin jutteli niin hyvällä vauhdilla, ettei toisen onnistunut pidättää. Vihdoin, kun hän lopetti, sylkäsi Varamäki taas ja virkkoi:

– Tuota ... tuota, onko opettaja ollut tuolla seurahuoneella, tuota?

Katsoi tiukasti silmiin suu nuhtelevassa hymyssä.

– Olen.

– Tuota, tuota, ei se sovi. Varamäki väänsi päätä, vaihtoi polvea ja sylkäsi.

– Tuota, ei, ei se sovi.

Kanteleista huvitti esityksen näytelmällinen puoli. Nauraen hän kysyi:

– Miksei?

– Ei! Ei se sovi opettajalle. Ja onko opettaja hypellytkin?

– Se Varamäki taas laskee leikkiä, se on sellainen koiransilmä, lauhdutti Peltonen, kuitenkin hämillään katsellen pieksusaapastensa varsia. Sarvinen sanoi vakavana:

– Antakaa nyt olla, Varamäki, joutavain.

– Mitä varten? Enkö minä ole johtokunnanjäsen yhtä hyvin kuin sinäkin, häh? Tottapa minä saan opettajalle neuvoa ja sanoa mikä meidän kylillä sopii? Hän katsoi tiukasti Sarvisen silmiin. Tämäkin jo ärähti:

– No ei sitä virkaansa nyt niin perinpohjin tarvitse ... ottaa. Hänen teki mielensä sanoa: tarvitse antaa päähänsä nousta; vältti kuitenkin sen.

Mutta nyt ehätti opettaja väliin, ennenkuin Varamäki ehti vastata.

– Kyllä se on oikein että Varamäki puhuu suunsa puhtaaksi, en minä sitä paheksu.

– Niin, sitä minäkin! En minä pahalla, hyvä tarkoitus mulla on... Kun näyttää näin mukava opettaja olevan, niin minä sanon mikä on kylän mielipide. Siihen nuorisoseuraan ei teidän, – elikkä sun, sinä olet niin paljon nuorempi mies kuin minä, etten minä viitsi teititellä, – ei sun sovi sinne mennä. Ei täällä kutkaan vanhemmat kristillismieliset ihmiset siellä käy. Se on saatanan kirkko.

Varamäki pysähtyi ja jäi odottamaan vastausta.

– Kyllä minä menen sinne, sanoi Kanteleinen rauhallisesti ja katsoi silmiin Varamäkeä. Tämä joutui ilmeisesti hämille. Hän oli odottanut nuorelta opettajalta kiihkeitä vastaväitteitä seuran puolustukseksi.

– Kuinka sinä, tuota? ... yritti Varamäki.

– Kunko te kerran kiellätte? hymyili Kanteleinen.

– Niin... Vaikka ei nyt senkään tähden, mutta... Pitääkö opettaja sen sitte sopivana, että hän hyppelee niiden kanssa siellä?

– Sanon vain, että minä en pidä syntinä pyörähtää teidän tyttärenne kanssa lattialla, mutta sen pidän syntinä, jos te kiellätte minua opettamasta lapsillenne nuorisoseuratalolla samaa mitä täällä kansakoulussakin opetan. Eikä siinä sitäpaitsi ole mitään järkeä, siinä kiellossa.

– Mitä siellä opetetaan, sellaisess' helvetiss'!

– Lasketteko te lapsianne sinne?

– En. Mutta millä ne pitää, kun kaikki muut ovat siellä?

– Siis ne ovat siellä? tiukkasi Kanteleinen.

– Ovat, myönsi Varamäki huoaten.

– Minä myös olen! huudahti Kanteleinen iloisesti nauraen. Ja sanonpa teille rehellisesti syynkin. Minä olen nuori, en viihdy aina teidän vanhain miesten joukossa. Herra en ole, enkä etsi herrasväen luokkaseuraa. Kylän nuoret ovat ikätovereitani. Luonto vetää minua heidän joukkoonsa. En mene sinne tanssimaan työkseni, vaan seuratarpeeni ohella tarjoon heille niitä tietoja mitä minulla on ammattiani varten...

– Niin, niin, mutta mitä tästä sanoo kylä? Luuletko kylän sellaista kärsivän, että opettaja...

– Luulen. Kylä ei vielä tiedä mitä tarkoitan.

– Kyllä se tietää!

– Ei. Ja sitten, jos kylä ei halua minunlaistani opettajaa, menen pois. Minä en aijo olla niitä, jotka riidalla ovat talossa.

– Ei, ei pidä niin pöyhkeillä, nuoren miehen, ei sitä tiedä vielä...

Mutta nyt sekautuivat juttuun Peltonen ja Sarvinen, hilliten uhkaavan riidan. Kun he lähtivät pois, seurasi Varamäki mukana kiihtyneenä ja puhkuen.

Samana iltana myöhemmin piti koululla olla nuorisoseuran johtokunnan kokous. Kansakoulujohtokunnan mentyä lähti Kanteleinen ulos rauhoittaakseen äsken hieman kuohahtanutta mieltään.

Ulkona nousi kuu. Maa oli ensi roudassa. Koulun puistossa humisi hiljainen tuuli, heilutellen hiukan lehtensä varistaneita puitten alastomia oksia. Ilma tuntui niin raikkaalle. Kanteleisen mieli kirkastui pian.

– Juuri nämä tällaisethan ne ovat itsekasvattajan loukkauskiviä! hän ääneen huudahti. Lyöt varpaasi vanhan ukon ennakkoluuloihin ja suutut, se on tappio!.. Hillitset itsesi, mutta älä luovu vakaumuksestasi, se on voitto.

Kanteleinen kävi tiellepäin.

– Se on omituista, että minun täytyy sittenkin pitää tuosta äijästä.

Siinä on vakaumuksen mies, oikein sitä vanhaa juurta, virkkoi hän.

– Jos vain olisin voinut olla hillitympi. Mutta se poikamaisuus paljastuu kuin synti.

Hiukan etäämmältä alkoi kuulua vilkasta nuorten miesten puhelua.

Nuorisoseuran johtokunta oli tulossa.

IV

Kanteleinen astui vieraittensa kanssa kamariin ja nauroi kun ei ollut edes kaikille tuolia. Sytytettyään lamppuun tulen, luki hän vieraat ja tuolit. Vieraita oli kuusi, tuoleja neljä. Pojat valtasi tuolien valloittamispuuska. Ilman jäivät vain Koivusen Vihtori ja Varamäen Sohvi. Kanteleinen oli mennyt keittiön puolelle ja toi sieltä kahta tuolia. Koulusalista löytyi vielä yksi. Siten olivat kaikki saaneet istuimen. Sillä välin oli Kuhilasmäen Mikko jo ruotaissut itsensä Kanteleisen vuoteeseen, joka houkuttelevana tarjosi hänelle luohaamistilaisuutta. Piehtaroi siinä ja kerskasi toisille onnestaan. Ovenraosta keittiön puolelta tirkisteli vanha talousmuori nurjin silmäyksin sänkyyn. Kanteleinen oli hämillään ja pelkäsi että muori alkaa murista. Mutta keittiönovi painui kiinni. Kuhilasmäen Mikkokin nousi istumaan ja rauhoittui piehtaromisestaan.

Sievä syksyinen kuutamoilma oli nuoriin tehnyt reipastuttavan vaikutuksen. Epäilemättä oli sitä avustamassa ollut opettaja Kanteleinen, joka tuli tiellä oikein vastaanottamaan ja kohteli kuin vanhoja tovereita. Heillä oli näinä päivinä, mitkä olivat kuluneet nuorisoseuran kokouksesta, ollut Kanteleinen alituisena ajatuksien aiheena. Ennen, kun oli ollut määrä saapua joihinkin johtokunnan tai toimikunnan kokouksiin, oli se useimmista tuntunut niin väsyttävältä ja ikävältä, että niistä aina mieluummin jäätin pois. Niinpä ei ollutkaan vuosikausiin saatu johtokuntaakaan täysilukuisena koolle. Mutta tällä kertaa ei tullut kellekään mieleenkään että nyt malttaisi jäädä tulematta. Päinvastoin kokousta odotettiin kuin huveja. Kanteleisessa oli ollut niin paljon puoleensavetävää ja sytyttävää, jonkalaisesta kylän nuoret eivät ennestään tienneet mitään.

No niin. Siinä sitä nyt istuttiin oikein kansakoulun kamarissa ja opettaja mukana. Juttu oli aluksi hyvin tavallista nuorten ihmisten puhelua, jossa sanasutkaukset, hilpeä leikki ja vilpityn luottamus toistensa loukkaantumattomuuteen antavat nuorten seuraelämälle sen sisällökkään ja luontevan hengen.

Tähän nuorisoseuran johtokuntaan kuuluivat:

Erkin Sameli. Nuorisoseuran entinen puheenjohtaja. Raitis. Urheilija ja piirin painimestari. Ei ollut huomattavammin innostunut aatteellisiin harrastuksiin.

Kuhilasmäen Mikko. Seuran entinen sihteeri. Omaa humoristisia taipumuksia. Lausuu runoja. Haisee viinalle toisinaan, varsinkin silloin kun näyttelee. Hänen mielestään ryyppy häntä ikään kuin rasvaa. Mutta kaikki toverit sanovat että hän tekee aina silloin itsensä naurettavaksi.

Koivusen Vihtori. Seuran entinen rahastonhoitaja. Hiljainen aatteen mies. Lukee paljon. On perusteellisesti syventynyt nuorisoseura-aatteeseen. Luonteeltaan hidas ja aina syrjässä.

Sepän Kustaa. Hyvin nuori, pitkä ja hoikka poika. Omaa näyttelijätaipumuksia ja ajattelee hiljoilleen pyrkiä mukaan johonkin turneeseen. Lahjoistaan itsetietoinen. Suuttuu helposti. Hänen sanaansa ja lupauksiinsa ei voi aina luottaa.

Varamäen Sohvi. Kansakoulujohtokunnan jäsenen tytär. Nuori, hiljainen, kaino tyttö, jolla on hyvin kauniit hymyilevät silmät ja keltaiset pitkät palmikot. Sohvista saa heti hyvinkasvatetun vaikutuksen. Ja omantunnon tarkasti hän ilmaisee seuran heikkoja puolia Kanteleiselle, kun havaitsee että joku pojista aikoo niitä peitellä. Tämä ei kuitenkaan millään tavalla tee sitä vaikutusta, kuin tyttö tahtoi uuden opettajan edessä edustautua, vaan kaikessa on jonkunlainen arkatuntoisen sisällisen pakon aiheuttama leima.

Juurikkalan Elli. Muutamia vuosia Sohvia vanhempi, iso tyttö. Rohkea katse ja puhelias luonne. Taistelun ihminen. Vahva pitämään nuorison puolta kaikkia hyökkääjiä vastaan.

Ensimmäinen tunti, sitte kun päästiin juttelemaan nuorisoseuran asioista, kului pelkkään yleiskeskusteluun. Kukin vuorostaan koetti tehdä käsityksensä ja luonteensa mukaan selkoa kylän oloista ja nuorisoseuran elämästä. Kanteleinen kyseli, toiset vastailivat. Oli muuten oikein merkillistä miten vilpittömällä harrastuksella useimmat tänä iltana olivat asiaan kiintyneet. Tuntui aivan siltä kuin olisi joku suurlakon vanhaa kumoova ja uusia toiveita herättävä tuuli puhaltanut läpi koko

johtokunnan. Niissäkin, joissa aatteellinen valistusharrastus oli ennen ollut vain pintapuolinen lippumerkki, tuntui ajatus nyt liikkuvan syvemmillä. Ikään kuin heidän sieluissaan olisi näiden päivien kuluessa avautunut kauan sulettuna olleita salakammioita, joissa elivät ne parhaat vaikutelmat ja ajatukset mitä he olivat saaneet luetuista kirjoista, nuorisoseurapuheista ja esitelmistä sekä toverielämästä.

Kun vihdoinkin ryhdyttiin käytännöllisesti suunnittelemaan ja järjestämään vastaista työtä, tunsivat jokainen olevansa innostunut. Luottamus asiansa mahdollisuuteen ja menestykseen oli keskustelun kuluessa kasvanut, samalla kuin työn tärkeys oli selvinnyt. Kevyt keskustelutapa, joka alussa pyrki anastamaan ylivallan, oli itsestään muuttunut vakavaksi, ja nuorten johtokunnan jäsenten katseista loisti kiihtynyt innostus.

Itse Kanteleinen oli elementissään.

– Me koetamme! Jollei tällainen joukko nuoria ihmisiä kykene saamaan eläväksi nuorisoseuraansa, jossa itsekasvatus-innustus valtaa mielet, sepä on aivan ihmeellistä!

Nuorisoseuran varapuheenjohtajaksi valittiin entinen esimies Erkin Sameli. Eikä hän enää ollenkaan kieltäytynyt. Päin vastoin näytti siltä kuin olisi Sameli ottanut sen kunnia-asiaksi.

Sihteeriksi valittiin Juurikkalan Elli, joka vähän vastusteltuaan suostui. Entistä sihteerä ei ehdottanut kukaan. Vaikka ei siitä ollut mitään julkisesti puhuttu, tunsivat jokainen tähän epäluottamukseen olevan varsinaisena syynä sen, että Kuhilasmäen Mikko silloin tällöin haisi viinalle, sekä että hän ei ollut viitsinyt viime vuodelta laatia kertomusta. Mikkoon koski epäluottamus. Hän tuli vaiteliaksi ja humoristinen tuuli laski. Toiset huomasivat sen ja jotkut olivat mielissään siitä että oli edes huomannut. Ehkä viisastuu.

Rahastonhoitajaksi valittiin yksimielisesti uudelleen Koivusen Vihtori.

Sitten käytiin asioihin.

– Ensinnä täytyy saada loppuun hoidetuksi viimevuoden asiat, virkkoi Kanteleinen. Meillähän ei ollut vuosikertomusta vuosikokouksessa. Se on nyt viipymättä saatava, sillä sen vaatii hyvä järjestys. Pääseurallekin on siitä ote ja tilastotiedot lähetettävä, muuten jäämme pois toveriseurojen joukosta pääseuran vuosikertomuksessa. Ja se olisi rumaa, eikä siihen ole mitään todellista syytä. Minä ehdotan, että entinen sihteeri tekee vuosikertomuksen tällä viikolla, että saamme sen esittää seuran ensi kokoukselle.

– Mikon pitää laittaa! sanoi Elli.

– Laita itse! tokasi Mikko nyrpeissään.

– Hoo! Mikä pakko minulla siihen on?

– Miskan se tehtävä on, todisti Kustaa. Tee vain, poika. Häpeänkin tähden minä ainakin...

Nauroi.

– En minä jouda, intti Mikko, joka oli kokonaan menettänyt äskeisen iloisen tuulensa. Enkä taida, en jo.

– Älä nyt tyhjää änkkää, sanoi Koivusen Vihtori hiljaiseen tapaansa. Minullakin on jäsenmaksujen keräys puolinaisena, mutta sen toimitan loppuun nyt vaikka millä tavoin.

Aikansa kuunneltuaan tätä kinaa, sanoi Kanteleinen:

– Kyllähän se Mikon tehtävä on. (Hymyili). Nyt on tiistai. Kyllähän sinä voit sen saada valmiiksi ensi sunnuntaihin?

Mikko oli vähän aikaa vaiti.

– Koetetaan, sanoi sitten.

– Noh! huudahti Kanteleinen. Se asia on sitä myöten valmis. Ja Vihtori panee kohta kireän matkaan jäsenmaksujen kannossa.

– Panen, lupasi Vihtori.

Ryhdyttiin suunnittelemaan seuraavaa kokousta ja sitä varten ohjelmaa. Se saatiin muodostumaan verrattain pian sen mukaan kuin Kanteleinen ehdotti. Ohjelma tuli olemaan:

Esitelmä maalaisnuorukaisen harrastuksista nykyaikana, pitää opettaja Kanteleinen; Lausuntoa, Kuhilasmäen Mikko; Voimistelunäytös Erkin Samelin johdolla; Lukukappale Hiltyn "Onni" – teoksesta, Varamäen Sohvi; keskustelukysymys: "Miksi nuorisoseuravelvollisuuksien täyttäminen tuntuu monesta niin hankalalta?" alustaa Koivusen Vihtori.

Ennen oli kokousten ilmoittaminen ollut hyvin huolimatonta. Nyt päätettiin painattaa ilmoituslippuja ja määrättiin kaikki paikat, joihin ilmoituslippuja piti naulattaman tai liisteröitämään, sekä niiden huoltajat.

Kanteleinen oli eilen oikein varta vasten käynyt seurahuoneella tarkastamassa. Hän ehdotti nyt, että johtokunta suun sanan lausumatta menisi seurahuoneelle yhdeksi päiväksi korjaamaan pahimmin risaantuneita paikkoja, hieman järjestämään ja siistimään. Hän sanoi tuonnempana ehdottavansa, että seuran jäsenet saapuisivat sinne isommalla joukolla töihin, mutta sitä varten valmistaa hän ehdotuksen sitte kun ehtii nyt vähän enempi perehtyä asioihin.

Toiset innostuivat tähän kohtaan. Ainoastaan Mikko veti esteeksi vuosikertomuksensa. Mutta kun Kanteleinen ilmoitti että tuo päivätyö tehtäisiin vasta tulevilla viikolla ja Sepän Kustaa sanoi ettei sodassa yhtä miestä kaivata, sanoi jo Mikkokin ettei hänellä tulevilla viikolla mitään esteitä ole.

Vielä otti Kanteleinen puheeksi seuran arkiston. Siitä ei kukaan tietänyt mitään. Asia päätettiin ottaa ensi kokouksessa puheeksi ja velvoittaa kaikki seuran jäsenet, joilla vain jotain seuran papereita on, tuomaan ne nykyiselle esimiehelle.

Kotiopintoja ja kotiseutututkimusta varten Kanteleinen vielä kertoi suunnitelmiaan, mutta sanoi niihin palaavansa lähitulevaisuudessa, samalla kuin valmistetaan nuorisoseuralle kokotalvinen työsuunnitelma.

Kello oli jo 11 yöllä kun nuorisoseuran johtokunta vihdoinkin hankkiusi lähtemään. Kuhilasmäen Mikkokin oli jo saanut paremman tuulensa takaisin, joten koko parvessa vallitsi hilpeä nousuhenki. Vakavain asiain kiinteä käsittely oli alkanut lopulta käydä siihen tottumattomille raskaaksi. Mutta sen korvasi nyt monin kerroin hyvä tunne siitä, että oli saatu taas nuorisoseuratyö vakavasti jaloilleen. Jokainen oli ennen parhaimpina hetkinään, kun seuran asiat luisuivat kenenkään apuun tulematta alemmaksi, sydämessään valittanut, voimatta omasta puolestaan mitään. Nyt tuntui kuin olisivat yhtäkkiä nuo valittavat huokaukset tulleet kuulluiksi. Samalla kuin itseluottamus nousi, kohosi toverihenkikin lamautuneesta tilastaan. Yhtäkaikkisuuden sumut alkoivat hälvetä. Suuri joukko elämäkysymyksiä ja asioita astui esiin tärkeinä ja osanottoa vaativina. Suhde koko elämään tuntui muuttuneelta. Oma asema oli tullut tärkeämmäksi, yhteisten harrastusten toteuttaminen oli alkanut näyttää mahdollisemmalta.

Kuu paistoi täyteläisenä tummansinisellä taivaanlaella, joka kuun lähiympäristössä sai omituisen kellertävän hohteen. Laajan kylän mäkien, talojen ja etäämmältä häämöttävien metsien rajapiirteet kuvastuivat kulkijoille kirkkaassa yövalaistuksessa. Kylän nuorille ei siinä ollut mitään uutta, heille se oli kaikki tuttua, vanhaa. Mutta Kanteleisen mielikuvituksessa, jonka äskeisen kokouksen vilkkaus oli saanut elämään suuren hetken, kuvastuivat näissä kuun luomissa varjoissa runolliset maailmanrannat, joiden sisässä hän oli löytänyt suuriarvoisen elämäntehtävän.

Ja hän tahtoi *tehdä* sen...!

V

Jokirannan kansakoululla eivät opettajat olleet tahtoneet oikein viihtyä, joten ne vaihtuivat sangen usein, mikä minkäkinlaisten syiden ahdistamina.

Yhden kohtalo oli tämä. Hän riitaantui kyläläisten kanssa siitä, kun piti auki koulun ikkunoita talvella ja siten kulutti paljon puita. Johtokunta hermostui, varsinkin kun opettajan järjestelmään sitä paitsi kuului, ettei lapsia laskettu aamusin kouluhuoneisiin ennen kuin 15 minuttia ennen lukujen alkamista. Lapset jotka tulivat pitempienkin matkojen takaa koululle, joka oli yksinäisellä paikalla, eivät arvanneet tulla niin minutilleen. Ne saivat talvipakkasessa värjöttää kuistilla, kun muuta eteistä ei ollut. Ovella syntyi järjestäjäin ja sisäänpyrkijäin kesken monasti suuriijyinen mellakka. Opettajan täytyi usein rynnätä hillitsemään, jolloin hän ripitti lapsia huudittomuudesta ja selitti seminaarijärjestystä. Näillä ripitystunneilla sai hän kovan yskän ja ryki sitten oppilaiden kanssa kilpaa, jolloin joskus lankesi syyttämään kyläläisiä huonosta kasvattamisesta. Koulun yskä sai kyläkunnan ensin pohtimaan asiaa, sitte johtokunnan. Ja kun tultiin kevätpuolelle, haki opettaja toiseen paikkaan ja pääsi.

Eräs toinen oli ollut taas niin hiljainen ja itseensä sulkeutunut mies, että kyläläiset, jotka yleensä, kuten syrjäkyläiset ainakin, olivat puheliaita, epäilivät toisinaan, ettei opettaja osaa ollenkaan puhua, mörähdellä vain. Suhteet muodostuivat pian sellaisiksi, että kyläläiset rupesivat tekemään hänestä pilaa takanapäin. Ja kun hän oli vaatimaton, sävyisä ja arka mies, meni hänkin pois. Sitä kyläläiset valittivat, sillä häntä pidettiin hyvänä opettajana.

Kolmas oli ollut kiivas saarnamies. Mutta kun kylällä ei ollut hänen uskonsisariaan kuin kymmenkunta, muodostuivat näiden kokoukset koulun kamarissa sellaisiksi yksityisiksi hartaushetkiksi, joista kyläläisten mielikuvitus loi heidän omaksi pohdittavakseen mitä miellyttävimpiä juorujuttuja. Johtokunnan täytyi taas sekaantua asiaan. Pidettiin istunnoita ja tutkinnoita, joiden tuloksena oli uusia juorujuttuja. Mitään ei todistettu. Mutta kun opettajaa ei saatu muuten syynalaiseksi, ruvettiin syyttämään häntä vääräoppisuudesta. Niin saatiin asiaan sekautumaan pappi ja tarkastaja. Opettaja ehti sillä välin hakea muualle ja johtokunta antoi hyvän todistuksen, jotta vain pääsisi hänestä.

Kanteleisen edellinen opettaja oli ollut hyvin "alhainen", keski-ikäinen mies, jolla oli hieman kirjava entisyys. Hän piti poskessaan lanskaa ja pikanellaa sekä esiintyi rikkinäisissä housuissa. Ensimmäinen asia, josta kyläläiset rupesivat keskenään opettajastaan riitelemään, olivat juuri nämä opettajan housut ja tupakka-tukupussit. Toisten mielestä tämä kansanomaisuus teki hänet yhdeksi opettajakunnan ensimmäisiä alallaan. Kun hänen puheensa siihen lisäksi olivat vielä hyvin koristelemattomia ja jokapäiväisiä, oli hän ihastuneitten mielestä juuri sellainen, minkälainen tällaisen metsäloukon talonpoikaismukulain koulumestarin tulee ollakin.

Mutta kylässä oli toisia, joitten mielestä tämä ei ollut juuri mikään opettaja. He olisivat vaatineet opettajalta, että hänellä pitää olla eheät housut ja ettei hänen suupielestään saisi juosta tupakankura, joshan nyt suussaan tahtoikin pitää tupakkaa. Hänen puhetapojaan myöskin moittivat ja sanoivat että opettaja yritti osotella jätkeä.

Opettaja olisi kyllä, kaikesta huolimatta, jäänyt kauemmaksikin. Mutta kerran sattui tarkastaja koululle juuri kun opettaja lukittujen ovien takana erään johtokunnanjäsenen kanssa kurkutti paloviinapulloa. Tarkastaja oli yksitotinen mies, niin että opettajalle, joka oli virassaan väliaikainen, tuli taas paikanmuutto murehiksi.

Kanteleinen sai aivan ensiaikoina monen ihmisen kertomusten kautta tutustua koulun entisten opettajain historiaan. Kukin kuvaili asiat aina siinä värissä mihin puolueeseen oli milloinkin kuulunut.

Uusi opettaja havaitsi pian olevansa kyläläisten jännittävän uteliaisuuden esineenä. Ihmiset katselivat kysyvinä, puhuttelivat arasti; mitään erikoisempaa kohteliaisuutta ei osotettu, mutta ei vihamielisyyttäkään. Ani harva oli pistäytynyt koululla tutustumassa. Mikä katsoi silmiin tiukasti,

kuka kuunteli jokaista opettajan suusta tulevaa sanaa hermostuneella tarkkuudella. Kamarissa ne silmäilivät ympärilleen huonekaluja, kirjoja ja seinille ripustettuja opettajan omia piirtämiä tauluja, sekä ulkona peräilivät huoneiden ovia, aitoja ja muuta, aivan kuin niistä kaikista etsien kuvaa opettajan luonteesta.

Pidettyään pari viikkoa pientenlasten koulua ja ehdittyään lastenkin kautta hieman tutustua kyläkuntaan, tunsu opettaja itsessään heräävän halun käydä joka talossa ja mökissä tutustumassa. Näillä tutustumisretkillään sai hän pian havaita, että täällä oli monissa ihmisissä n.s. luontaista sivistysvihaa, joka persoonia valikoimatta kohdistui kaikkiin, jotka olivat tahi olivat olleet edes jonkunlaisessa tekemisessä muun kuin ruumiillisen työn kanssa. He pitivät kansakoulua ristinä, jonka huipuksi oli asetettu milloin vähemmän, milloin enemmän siedettävä opettaja-virkamies. Toisissa taas oli missä enemmän, missä vähemmän uinuvassa tilassa tiedonhalua, joka epäroiden ja harhaillen, asiallisen opastuksen puutteessa, ikään kuin kiersi milloin mitäkin satunnaisesti tapaamaansa tukisauvaa. Mutta näiden lisäksi oli todellisesti edistysmielisiä ihmisiä, joissa heti löysi henkistä sukulaisuutta. Näiltä retkiltään kotiin palatessaan tunsu Kanteleinen nuorena sydämessään monasti ahdistavaa tuskaa. Hänelle kävi pian selväksi, että opettajain yhtämyötäinen vaihtelevuus ja epäonnistuminen oli täällä luonut valistustyölle vaikeasti voitettavia ennakkoluuloja. Päästyään milloin minkäkin kyläläisen kanssa puheisiin, teki hän melkein aina sen havainnon, että ihminen täällä oli aina alussa ikäänkuin kovan kuoren sisässä. Ne olivat harvasanaisia, vältteleviä, juroja, – mutta useimmat ottivat tarkan vaarin jokaisesta Kanteleisen sanasta, silmäyksestä ja ajatuksesta. Tuntui siltä kuin he olisivat odottaneet keskustelusta vastausta kysymykseen: ystävä vai vihollinen?

Samalla kun Kanteleinen pääsi selville tästä havainnosta, pani hän merkille, että nämä olivat sangen älykkäitä ihmisiä sekä että he olivat siitä itsetietoisia.

Kaikkialla tavattavat kyläennakkoluulot olivat vahvasti kehittyneet. Vanhemmat ihmiset olivat niiden oikeudesta hyvin vakuutettuja. Nuoremmista taas muutamat eturivin kulkijat olivat yhtä jyrkästi vakuutettuja useiden kyläennakkoluulojen luonnottomuudesta ja epäoikeudellisuudesta. Siitä aiheutuikin vanhan ja nuoren polven välien jyrkin ristiriita.

Esimerkiksi Jokirannan kylä oli ylimuistoista ajoista ollut rikkauten maineessa. Se oli nostattanut kaikkien kyläläisten rintaa, oli kyseessä sitte ruotivaivainen tahi perinnöllään asuva talollinen. Rikkaus oli kyllä, varsinkin oli ollut, tosiasia. Sitä oli polvesta polveen peritty, saatu muualta tuotujen rikkaitten vaimojen kautta ja nyt viime vuosikymmenillä metsiä myömällä lisätty. Mutta nykyään se asetettiin kaiken edistystoiminnan esteeksi. Kun oli Jokirannan talosta, ei tarvinnut mitään muuta olla, eikä mistään välittää, kyllä tuli elämässä toimeen. Jos oli puhe kansakoulun läpikäymisestä, nuorison maatalouskouluihin tahi kansanopistoon menemisestä, aina oli vanhemman polven vastustuksen perussävelenä, ettei Jokirannan kyläläisten ole ennenkään tarvinnut elämäntaidon apua ja rikastumiskeinoja muualta etsiä. Täällä ne on taittu polvesta polveen, ominsa on tultu toimeen, on ollut vähin muillekin antaa.

Myöskin oli heillä se käsitys, että Jokirannan kylä on hyvin siivo kylä. Kylän maineesta oltiin arkoja, joten, jos joku yritti huononpuoleisella elämänmenolla sitä vahingoittaa, koko kylä oli yksistä puolin tällaisia yrityksiä vastustamassa.

Kiertäessään iltasin kylillä, pistäysi Kanteleinen milloin talollisten, milloin mökkiläisten tupiin. Ensimmältä teki sen havainnon, että vastaanotto melkein kaikkialla oli juroa ja kylmää. Mutta jatkaessa se muuttui vähitellen. Saattoi tapahtua, että talonväki katseli kulmaisesta alta, kun tuo hieman herrahtava uusi opettaja jonain iltana astui tupaan, kun oli kaikki arkikunnossa. Mutta se lientyi pian, ihmiset pääsivät "herra" – orjuudesta, mikäli tieto uudesta opettajasta levisi hänen edellään. Moniaissa tuvissa otettiin jo vastaan kuin vanhaa tuttua, naurettiin, sanottiin tervetulleeksi, puhuttiin korotetulla äänellä ja tarjottiin pyyhkäisty tuoli. Istuin asetettiin lähelle takkavalkeata jos oli ilta, ja lähelle ikkunaa jos sattui vielä päivänvaloa. Kamari ei ollut joka talossa sellaisessa kunnossa, että sinne olisi sopinut viedä. Mutta sen moni emäntä ilmoitti peittelemättä, aivan kuin pienellä uhmalla, samalla kuin käski kahvia juomaan tuvanpöydän nurkalle ja sanoi isännälle:

– Tule sinäkin, kaadoin sullekin.

Kaikki eivät antaneet kahvia. Aluksi se näytti johtuvan välinpitämättömyydestä, kuten Kanteleinen arvaili. Mutta sitten hän havaitsi, että oli perheitä, joissa ei kahvia juotu ollenkaan. Ne arkailivat nähtävästi alussa uusia tapojaan, mutta jo vihdoin rupesi tulemaan – voileipä ja maitolasi. Siitä sitte juteltiin monessa talossa: oli tuumattu vähentää kahvinjuontia, se kun on ulkomaista ja tulee niin kalliiksi. Kanteleinen huomasi yhä useammin ihmeekseen, että monetkin, joiden oli vielä äsken luullut olevan häntä vanhoillisempia, mennä porhalsivat hänen edellään! Hänhän ei ollut ehtinyt vielä tulla kahvista ehdottomasti raittiiksi, mutta ajatellut hän sitä oli. Nämä olivat myöskin ajatelleet, ja samalla toteuttaneet sen. Kylälaisten esimerkki ajoi hänet itsensäkin kotona toteuttamaan kahviraittiutta. Vieraissa käydessään piti hän asian vielä avoinna, juodakseen siellä missä tarjotaan, jottei tarvitsisi loukata ketään.

Kerran tuli tästä puhe ukko Varamäen pikkutuvassa. Sohvi oli keittänyt kahvit ja tarjosi Kanteleiselle ja isälleen. Ukko oli vahva tupakkamies, poltti ja piti poskessaan. Mutta viinasta oli hän raitis.

Kun nyt Sohvi tarjosi kahvia, sanoi Kanteleinen:

– Olenkin ollut muutamia viikkoja kotona ilman kahvia.

– Ja kylässäkö juot? tokasi ukko.

– Olen juonut, missä on tarjottu, etten loukkaisi.

Ukon suu meni tuttuun kiusoittelevaan hymyyn:

– Ryyppäätkö viinaakin missä vain tarjotaan, ettet loukkaisi?

– En ... en toki!

– Mutta miksi sitten kahvin suhteen olet arempi?

Kanteleinen joi juuri kahvia ja tunsu joutuvansa omituisesti hämille, sillä hän ei todellakaan voinut selittää miksi.

Ukko Varamäki asetti piipun takalle tupakkapönttöön, purki mällin ja asetti sen sanomalehtitilkulle muurinotsikolle odottamaan. Sylki sitä varten asetettuun vesikuppiin ja otti kahvia.

– Minä olen ollut 25 vuotta raitis viinasta. Ja kun lopetin kerran, en ottanut missään. Minun mielestäni nuorten pitääkin opetella olemaan raittiita kahvista, varsinkin kun on opettaja ja muiden esimerkki.

– Voi tuota isää, harmitteli Sohvi.

– Mitä? Tottahan minä nyt teille nuorille saan sanoa mitä ajattelen.

Vai onko se niin tyhmää, häh?

– Kaukana siitä, vakuutti Kanteleinen.

– Sitä minäkin, totesi ukko, laski kupit kädestään ja kokosi tukupussinsa uudestaan poskeensa.

VI

Tarkastus nuorisoseuratalolla oli toimitettu. Kanteleisen ohjelma oli valmis: Kaikki työkuntoiset miehet seurahuoneelle iltakökkiin panemaan taloa asuttavaan kuntoon!

Kyllä siitä moni pelästyi. Yksin johtokunnan jäsenetkin kävivät harvapuheisiksi.

Tänne seurahuoneelleko oikein puutöihin? Ilman palkkaa iltansa kuluttamaan täällä, kun toiset laiskoina saavat olla missä haluavat... Ja sitte tulevat tänne pyhinä ja särkevät kohta kaikki, niin ettei siitä ole yhtään mitään hyvää...

Mielikuvitukset elivät. Siellä vilahteli lukemattomia hupaisempia illanviettotapoja houkuttelevina ja lumoavina kuin kevätpurot.

Mitä oli niiden rinnalla seurahuone, jossa piti tehdä työtä! Sehän oli sulaa järjettömyyttä, kun ei kerran ollut mitään pakkoa.

Olisi toista, jos kaikki tulisivat. Mutta ne eivät tule. Eivätkä pysty!

Kuinka sitä sitte muutamat tulisivat ilman palkkaa?

Mutta Kanteleinen jatkoi rauhallisena esittelyään:

– Näin syksyiset työpäivät loppuvat tavallisesti aikaiseen ja meille jäävät pitkät illat... Kokoonnumme parina iltana viikossa, nähdäksemme mille maistuu puunhaju ja työnhuvi siellä, missä moni on ennen vain hypellyt ja voimistellut.

Puhuuko se oikein totta? Miehen silmä on saanut kiinteän tuikkeen, äänessä karahtaa omituinen käskijän sävel...

Pojat kummastelevat ja katsovat vielä uudestaan Kanteleista. Joku alkaa jo ihmettelystään tauota. Se voisi kenties olla mahdollista? Voisi siinä olla hauskaakin sille joka osaa...

Kanteleinen sanoo, että seurahuoneen lämmitysvehkeet on ensin kuntoonpantava. Hän kutsuu kylän muurarin, näkyypä se olevan mukava mies.

Todellakin! Muurilaitoksia katseltiin joukolla. Mahtaako muurari vaatia paljonkin näiden kuntoonpanosta?

– Noo, ei niinkään paljoa kuin mahdollinen tulipalo veisi, jos sellainen...

Ja sitten ne penkit! Ei ollut ennen tullut huomatuksikaan, miten ikävän näköisiä ne olivat. Totta kyllä, että ne alkuaankin oli tehty vain hätävaraksi, silloin kun seurahuone laitettiin. Sillä välin on niitä säästämättä pidelty, niin kuin pidetään sellaista, josta ei ole mitään lukua. Tästä kaikesta oli niihin jäänyt monta merkkiä. Sitä paitsi oli luonto puolestaan niitä pidellyt, vedellyt kaltoiksi ja ontuviksi.

Tuolien ja pöytien laita oli sama. Tuoleja oli aikoinaan ostettu kaksi tusinaa, mutta nyt niistä oli vain kuusi sellaisessa kunnossa, että pysyivät omin neuvoin pystössä ja kaksi sillä tavoin, että niiden jalkoja oli vahvistettu saharivun kappaleilla.

Pöydistä yksi seisojaksi puhtaasti omin neuvoin, mutta toisen katkaistu jalantynkkä nojasi mukavasti kulmapenkkiin ja kolmas lepäsi näyttämön nurkassa piilossa, vaivojansa sentään huutamatta.

Seinillä riippui joitakuuta kehyksettömiä, tomuisia kuvatauluja. Ikkuna-uutimet oli kekseliäästi solmiteltu tarkoituksella saada revityt ja liatut kohdat peittymään solmujen sisään. Näyttämö oli kuin sodan jäleltä, ikäänkuin olisi vihollinen siellä majaillut ja lähtenyt sitte äkkinäisen yllätyksen humalassa. —

– Eivät ne taida tulla tänne, virkkoi vihdoinkin Kuhilasmäen Mikko, jonka silmäin eteen ehdotettu työ kohosi voittamattomana ja mielikuvituksellisenä jättäilyyrityksenä. Eipä sillä, ettei hänkin olisi pitänyt sitä tarpeellisenä! Oikeinhan tässä todella sai hävetä, mutta ... kun eivät ne kuitenkaan tule.

– Niin noh, tuleehan niitä aina joitakuuta, kuten sinä ja minä ja...

Pisteleekö se? Mikko vilautti kysyvänä. Mutta Kanteleinen katseli rauhallisesti ja varmana hymyillen, kun Mikon vakoileva katse arkana pakeni.

– Eivät ne kaikki tällaisiin töihin pystykään, virkahti Koivusen Vihtori ja katsoi tuijotellen Kuhilasmäen Mikkoon, ikään kuin jotain tarkoittaen.

– On niitä sellaisiakin jotka pystyvät, murahti Erkin Sameli.

Sepän Kustaa vihelteli hieman syrjässä mestarillisesti erään näytelmäkappaleen laulua, ottamatta osaa neuvotteluun. Se ei kuulunut hänelle, koska häntä ei ollut tällä viime kerralla luotu puumieheksi.

Asia päätettiin. Tahi oikeammin, sen päätti Kanteleinen johon yhtyivät Koivusen Vihtori ja Erkin Sameli. Seurahuoneelle kerättäisiin muutamia höyläpenkkejä koulusta ja kylältä ja aineksia pyydetäisiin talollisilta.

Vähää myöhemmin alkoi nuorisoseuratalolta parina iltana viikossa kuulua iloisesti laulava höylänään, kirveen pauke ja sahan sihisevä rauske.

Ensi kerroilla kun poikia kutsuttiin tuli todella, kuten oli ennustettukin, muutamia vain. Mutta pian sai harrastus käänteen. Kylässä heräsi tämän nuorisoseuratalolla tapahtuneen työnvaihdoksen johdosta tavaton uteliaisuus. Kolmantena iltana kun nikkaroitiin tuli sinne niin paljon väkeä, ettei jalka tahtonut jakaapua. Suurin osa ei kuitenkaan tahtonut ajatellakaan muuta työtä kuin poltella paperossia ja kädet taskuissa istua päältäkatsojina. Toiset taas tahtoivat töikseen tyrkkiä ja vääntää toisten tyhjäntoimittajain kera.

Kanteleisen täytyi ottaa komentava ryhti. Kukaan ei saanut polttaa eikä ollenkaan riehua ja vääntää. Työtä tarjottiin kaikille. Ken ei muuta voinut, sai käydä kylästä aineksia keräilemässä. Niskoittelijat alkoivat näyttää luontoaan. He olivat täällä aina saaneet olla vapaina eivätkä aikoisi nytkään ketään ujostella. Jos joku meinaisi sellaista, niin he pian suuttuisivat. Eivätkä he ainakaan tätä opettaja-poikasta viitsisi pakosta totella.

Kun tämä ajatustapa alkoi puhjeta teoiksi ja sanoiksi, nostivat työssähertavat heti sotaäänien ja ilmoittivat kohlivin sanoin menevänsä omavelkaiseen takuuseen siitä, mitä opettaja oli sanonut. Ja joka ei usko, sille asia kyllä todistetaan. Tämä vaikutti, että rähinäpojat puikkivat tiehensä, mutta toisia, jotka olivat hiljaisina katselleet, ryhtyi töihin.

Ilta illalta kasvoi työinto. Moni poika pyyhkiessään hikeä otsaltaan nauroi, että hän hikoilee aivan kuin hyppylattialla. Monen työtaito oli heikko, mutta opettajan innokas ohjaus heitä rohkaisi siihen määrään, että syntyi oikein tosiyrityksiä.

Kanteleinen oli laatinut piirustuksia pöytiä, tuoleja ja penkkejä varten, kaikki suoraa, lujaa mallia. Mitä enemmän työ edistyi ja onnistumisen mahdollisuus alkoi näyttää varmalta, sitä suurempi työnilo valtasi mielet. Iltasin ei tahdottu ehtiä ollenkaan pois lähteä. Mutta Kanteleisen täytyi katsoa, etteivät saisi kylässä ruveta valittamaan sitä, että seurahuoneella rehkitaan yöt, niin ettei sitte aamulla tahdo jaloilleen saada.

Poikain työillat nuorisoseuratalolla alkoivat pian herättää kylässä yleistä huomiota. Tuntui kuin koko Jokirannan yleinen mielipide olisi tämän johdosta värähtänyt. Mitähän ne nyt oikein siellä meinaavat? kysyttiin ja tirkistettiin, kun pimeän läpi loisti ikkunoista tuli, kuului työn pauke, vihellys ja joskus laulukin.

– Mitäkö? joku otti vastatakseen. Pahojatekojaan paikkaavat. Ovat särkeneet penkkinsä ja pöytänsä, niitä ne nyt uusivat. Hän oli ollut katsomassa.

– Saadakseen sitte taas särkeä.

– Ei ne niitä enää särje, kun itse tekevät, vakuutti joku toinen.

– Tämä uusi opettaja kuuluu olevan mukava. Se niitä nyt komentaa.

– Kuuluu olevankin vain torpan poika.

– Ilmankos... Ei suinkaan se sinne renkien ja Jussien joukkoon menisikään, jos olis korkeampia säätyjä.

– Mitä mahtaa siitäkin koulunpidosta tulla, kun opettaja poikajoukoissa' kaiket illat hääää?

– Anna sen hääätä! sanoi edellinen. Ei se hulluinta ole, jos se nuo klopikat saa paremmille tolille kuin mitä ne tässä ovat olleet.

– Enhän minä, toinen oli valmis peruuttamaan. Hän oli sanonut vain.

Kylä odotti melkein henkeä vetämättä. Oltiin niin ymmällä, ettei tietty oikein, pitikö niitä ruveta kehumaan vai haukkumaan. Mutta varmuuden vuoksi talolliset antoivat lautoja ja koivuja. Oli jotain olemassa, joka vakuutti mieliin että oli parempi antaa kuin kieltää. Varsinkin kun muutkin antoivat. Jokirannassa oli jotain sulamistilassa. Sitä ei kukaan huomannut. Se tuli niin valmistamatta. Seurahuoneella kohosi mieliala ilta illan jälkeen. Höylä sai yhä laulavamman äänen, ja kuusipuun kuiva pihkanhaju täytti tuvan aivan kuin parikymmentä vuotta takaperin iltasin, kun vielä oikein puhdetöitä tehtiin. Vanhatkin miehet tulivat jo sieraimiinsa vetämään. Se tuntui niin tutulta ja somalta. Kun kävelivät seurahuoneelta kotiinsa, puhuivat he entisistä ajoista...

VII

Työiltojen jatkuessa kasvoi osanottajain innostus yhtä myötään. Heitä oli kaikkiaan hyvä joukko toistakymmentä. Koivusen Vihtori oli vanhastaan tunnettu puumieheksi. Hän teki pöytää, Varamäen Iikka apulaisenaan. Tämä Iikka oli 17-vuotias poika, renkinä Varamäen nuorella isännällä. Poika oli tekijäsukua. Oli todellakin somaa katsoa, miten tämä pari teki työtä yhdessä. Vihtorilla aina vakaa, juro katse, täynnä itsetietoista sisällistä vakaumusta, joka kaikki pyöri tämän työn ympärillä. Karvalakki oli miehellä syvällä päässä, aivan kuin periaatteen vuoksi sekin, vaikka hiki tippuikin usein pitkin poskipäitä. Iikan lakki lensi usein alotettaessa ensitöiksi naulalle ja silmistä loisti kirkas, hieman vallaton mieli. Näiden silmien loiste sai aina sisäisesti nauttivan, tarkkaavasti hymyilevän ilmeen, kun poika sattui pysähtymään työssään ja katselemaan muutamaa vuotta vanhempaa toveriaan, jolta hänen mielestään työ kävi niin puhtaasti. Heillä näytti olevan hyvät välit. Iikka oli kohottanut Vihtorin esikuvakseen. Tämän puheet otti hän opikseen samoin kuin työntekotaidonkin. Se ei kuitenkaan voinut hillitä vallattoman iloista nuorta poikaa joskus nauramasta, kun sattui huomio kiintymään toverin syvälle päähän painettuun lakkiin, jonka alta kaksi älykästä silmää vaivoin saattoi nähdä ja hiki virtaili valtoinaan.

– Pane se lakki pois, kun sä niin hikoilet, kehotti Iikka joskus.

Toinen silloin sysäsi karvalakkia hieman peremmälle, mutta ei aikonutkaan ottaa pois, ei myöskään sanonut mitään.

Vihtori taas toisinaan pysähtyi katselemaan nuoremman toverinsa höylänlykkäystä, puukon käyttelyä ja kirvesveistosta. Silloin voi hänen totisista silmistään näkyä hymyä ja joutui odottamaan että siellä kielen päällä pyörivä kehumasana putoaisi. Välistä sellainen sana jo livahtikin, mutta useimmiten jotenkin kynityssä ja laihdutetussa asussa. Se saattoi muodostua matkalla pikkuohjeeksikin. Mutta silti ymmärsi Iikan herkkä korva äänensävyistä esikuvansa kehuva ajatuksen. Poika vilautti silmiään, tunsii olevansa kiitoksesta hämillään, mutta kätki sen visusti heräävän kunnianhimonsa taimitarhaan. Tällaisessa tapauksessa aiheutui usein työkalun tarkastus.

– Tuo höylä ei vie puhtaasti! Hän katsoi asiantuntijan tarkkuudella höylänterää, löi sen irti, etsi hiomakiveä vanhan, tottuneen nikkarin vakavalla, hätäilemättömällä tavalla. Sillä aikaa Vihtori alotti taas työnsä. Näin jatkui illasta toiseen. Joskus Iikka suoraan kehäsi Vihtoria. Silloin tämä ärähti.

Myöskin Erkin Sameli oli tekemies. Hän oli ottanut urakakseen muutamia tuoleja. Toverina oli hänelläkin nuorempi poika, jonka osa rajoittui aluksi sarvihöylän vetoon ja vähäarvoisempiin avustuksiin. Työ heiltäkin sujui hyvin. Sameli oli havainnut, että pojalla oli taipumuksia, mutta ettei hän ollut saanut tähän saakka mitään alkuopastusta. Hän rupeasi tämän havaittuaan ohjaamaan työtoveriaan, Niilo Mikkonen oli tämän pojan nimi. Hänen rohkeutensa ja itseluottamuksensa alkoivat nousta innostuksen kera. Kun oli muutamia iltoja oltu koossa, alkoi Niilo olla aina ensimmäisenä nuorisoseuratalolla, vaikka hän asui muutamain kilometrien päässä kylän etäisimmässä kolkassa. Tämä herätti jo toisten ikätoverien huomiota. Miten se niin aikaiseen ehtiikin? he toisiltaan kyselivät. Muuan pari juoruili takanapäin, että kun ei Niilon tarvinnut muka tehdä kotona juuri mitään, hän jouti hyvin. Heidän piti tehdä enemmän, uskottelivat. Ei tässä ollut perää. Mutta se oli totta, että Niilon kotona ei ollut höyläpenkki ollut kunnossa niinä vuosina, joina Niilo olisi voinut sen ääressä yrittellä. Hän oli sen nähnyt solan orsilla rujona ja jalatonna. Poika ei ollut koskaan siihen kiinnittänyt mitään huomiota. Mutta nyt oli hänen sielussaan jotain herännyt. Höyläpenkki veti puoleensa aivan kuin viulukin, jota hän oli viimeaikoina opetellut soittamaan. Ja kun höylä alkoi ottaa eheitä lastuja, valmistumassa oleva tuolinjalka saada määräytyä muotoja, juuri sellaisia kuin tahdottiin, kuin hän itse tahtoi, valtasi pojan yllättävä, kuohuva iloisen tyydytyksen tunne, aivan kuin olisi jotain hyvin valtaavaa intohimoa kutkutellut. Se häntä seurahuoneelle veti niin aikaisin.

Erkin Samelin luonne oli sellainen, että hän kaipasi aina hieman kehumisia, säilyttääkseen kykynsä innostua. Niilo ei ymmärtänyt tätä. Mutta hän kehuskeli Samelia sisällisen tunteensa

kuohuvasta vaatimuksesta, hyvässä uskossa, ilman vähintäkään vilppiä. Se teki Samelille hyvää. Hän innostui opastamaan toveriaan suurella halulla ja ohjasi hänet viipymättä tekemään vaativampiakin töitä. Oli todellinen nautinto nähdä tätä paria. Siinä oli yhteishenki saanut oikein persoonalliset muodot.

Kuhilasmäen Mikko oli ollut kahtena iltana mukana, mutta sitten jäänyt pois. Hän ei osannut mitään täällä tehdä ja tunsu itsensä liian ylpeäksi ja vanhaksi harjoittelemaan. Jotkut laskivat hänestä hieman pilaa, mutta pian sai hän jäädä rauhaan, toveripiirin ulkopuolelle. Eikä häntä muistettu moneen viikkoon, ennen kuin hänen nimensä taas pujahti esiin muutaman ikävän juorujutun yhteydessä, joka ilmeisesti yritti Mikkoa aivan liioitellen mustata.

Sitä vastoin Sepän Kustaa oli etsinyt työtä toisten seurassa. Hän tunnusti rehellisesti ettei hänestä ole puusepäksi, eikä ikänä tule olemaan, mutta hän tekisi ja maalailisi kulisseeja, jos se sopisi. Ja se sopi. Kanteleinen itse ryhtyi Kustaata apuamaan kehysten kokoamisessa. Kustaa ompeli paikat rikkinäisiin kaukaisiin ja alotti maalauksen. Hänellä oli tähän työhön vanhaa tottumusta, sen toiset pojat tiesivät ja Kanteleinenkin nyt näki. Maalattiin metsäkulisseeja. Kanteleinen teki Kustalle selkoa perspektiiviopista.

Kustaa veteli kankaalle perusviivoja. Hän ei ollut koskaan ennen kuullut mitään perspektiiviopista. Mutta hän sovellutti sitä heti.

– Näinkö?

Kanteleisen täytyi ihmetellen tunnustaa, että tässä kulissimaalarissa oli niin valtaava annos todellista taiteilijaa, että...

– Katsokaahan! huusi hän paukkuvaan, sihisevään ja hähisevään saliin. Päät kääntyivät näyttämölle päin. Kanteleinen asetti rinnan kaksi metsäkulisseeja ja näytti lampulla. Kustaa, silmäkulmat tiukasti rypyssä, kiirehti vielä sudillaan parantelemaan eräitä kohtia, hokien hämillään:

– Ei ne ... ei ne vielä...

– Onko hyvä? huusi Kanteleinen katsojille.

Joku alkoi taputtaa käsiä ja toiset yhtyivät siihen niin välittömästi, että itse arkatuntoinen Kustaa näytti tuntevan sen vilpittömyyden.

– Mitäs ne tyhjää...

Hän yritti nauraa, mutta se ei onnistunut. Sitte hän koetti viheltää "Laps' Suomen", jota viime aikoina oli paljon laulettu, mutta huulet värisivät. Hän oli hämillään. Ennen, kun häntä oli kehuttu, ei se ollut vaikuttanut tällä tavalla.

Taputus höyläpenkkien ääressä oli laannut ja huomio taas kiintynyt kullakin omiin töihinsä. Näyttämöaukon vieressä seisoi muuan mökinmies ja kädet housuntaskuissa tuijotteli Kustaan maalaamia puun kuvia. Hänen vieressään seisoi pari pientä poikaa sama lumouksen ihmettelevä ilme silmissä.

VIII

Alussa olivat pojat ehdottaneet, ettei Kanteleinen itse ryhtyisi töihin, pitäisi vain huolen johdosta. Siihen hän ensin oli taipunutkin, varsinkin kun oli niin paljon ohjattavaa sekä juoksi yhtä myötään katsomaväkeä, joka tarvitsi selittäjää, puhetoverin tai järjestyksenpitäjää. Mutta pian hän kyllästyi tähän. Sellainen tuntui liian paljon johtajan, poliisimiehen tai tyhjäntoimittajan osalta. Jo muutaman illan kokeiltuaan hän oli havaitsevinaan, että se uhkasi rikkoa toverisuhteita. Moni, joka täällä teki työtä, oli arka ja epäluuloinen. Vielä enempi oli siihen taipumusta monella katsomassa kävijällä. Kanteleinen tiesi vanhasta kokemuksesta kotikylältä, että toverisuhde pysyy aina lujana niin kauan kuin tehdään samallaista työtä, mutta pyrkii heti jäähtymään ja joutumaan kieroön, kun toinen alkaa töikseen lukea ja asua huoneessa, toisen liikkeessä ruumiillisissa askareissa ulkona. Suhteeseen ilmestyy ikään kuin joku hämäräksi tekevä valonhimentäjä, toverielämä käy harvasanaisemmaksi, ajatukset alkavat kulkea eri teitä.

Ja jos ne, nämä pojat, täälläkin alkavat tehdä ajatuksilleen sellaisia omia, uusia polkuja, joille ne eivät ota minua mukaansa, niin minä jään yksin "perään katsomaan" kun ne pillastuvat ja jättävät...

Siihen ei hän suostu!

Kanteleinen toimitti koululta seurahuoneelle höyläpenkin ruvetakseen tekemään puheenjohtajakoroketta ja pulpettia.

Apulaisekseen keksi hän Peltosen rengin, Juhon. Tämä oli 30:ssä oleva nuorimies, jolla oli hyvän työmiehen maine, mutta joka viime vuosina oli ruvennut ryypiskelemään, usein muutamien isäntämiesten joukossa. Juhokin oli tullut eräänä iltana katsomaan. Kanteleinen tunsu miehen kykyä siitä, kun oli nähnyt hänet Peltosella korjaavan rikkoutunutta reenketaraa.

Kun Kanteleinen rupesi houkuttelemaan Juhoa kanssaan töihin, tapahtui se aluksi tuttavallisen leikin varjossa. Juho vastusteli sillä, ettei hän osaa ja että pitää hoitaa hevosia kotona. Kanteleinen havaitsi pian, ettei vastustus ollut aivan ehdottoman jyrkkää. Jostain syystä teki hänen mielensä saada Juho mukaan. Kävikin jo kysymässä itseltään isännältä, sallisiko tämä rengin tulla seurahuoneelle iltapuhdetöihin. On hieman vaikea sanoa, mitä kansakoulujohtokunnan esimies tästä ajatteli, mutta suostumuksensa hän antoi ja lupasi, että hevoset hän kyllä hoitaa itse niinä parina iltana viikossa, mitkä Juho höyläilee seurahuoneella.

Näin tuli Juho mukaan. Kanteleinen huomasi heti saaneensa erikoisen työtoverin.

Nuoren opettajan lempiaineita seminaarissa olivat olleet puutyöt. Päästötodistukseensaakin oli niistä saanut 10. Sama innostus eli yhä. Hän oli laittanut oikein komean pulpettipiirustuksen. Kun hän näytti sitä Juholle, epäili tämä että se olisi liian suuritöinen, ja lausui sen aivan kuin urakkamies, epäilemättäkään ettei sitä saataisi kuntoon, jos vain olisi aikaa. Kanteleinen lohdutti sillä, että jos Juhon aika kävisi täpäräksi, hän voisi jatkaa yksin. Siihen Juho taas sanoi, että jos sitä kerran ruvetaan tekemään, niin valmiiksi asti se tehdään yhdessä; hän ei ole orja, vaikka on renki; jos isäntä niin vähällä väsyä hevosten hoitelemiseen ja alkaa ikävöidä häntä iltasin pitkin penkkiä lojumaan, niin odottakoon. Mies tuntui alkavan lämmitä.

– Miksi eivät isännät laita kelvollisia työkaluja, että saisi edes puun valkoiseksi!

Juho katseli tätä sanoessaan Kanteleisen pitkäähöylää, jonka tämä oli tehnyt kesätöikseen. Höyläpenkillä oli muitakin uusia työkaluja. Rengin silmissä alkoi jotain elää, aivan kuin kauan uinuneet vaistot olisivat ruvenneet toimimaan, herättäen miehen sielussa uusia tahi harvinaisia ilonväreitä. Tuo katse siirtyi työkaluista lautavarastoon, jota Kanteleinen asioikseen hitaasti, valikoiden liikutelti.

Milloin lie takkikin jo lentänyt Juhon päältä. Kanteleinen havaitsi sen vasta kun mies jo käsitteli lautoja, rivakoin, itsetietoisin ottein. Oli todella soma katsoa. Jokainen silmänisku, äännähdys, ruumiinliike, ote – kaikki kuvastivat toimimaan ruvennutta rajua työnhalua, joka etsi tyydytystään. Äskeinen, hieman hidasteleva, venyttelevä, kaksimielinen "ollako vai ei" oli miehen jättänyt.

Siinä oli 30-vuotias talonpojanrenki, jolla kylässäkin kyllä oli kuuluisan työmiehen maine. Hän oli nuorempana ollut taloissa, joissa olivat jonkullaiset puusepän työkalutkin, ja oppinut niitä luontaisten lahjojensa avulla käyttelemään. Mutta nyt jo moniaina vuosina oli hän palvellut renkinä sellaisissa taloissa, joissa ei ollut edes höyläpenkkiä. Silloin ei ollut illoiksi muutakaan tehtävää. Pitkät puhteet venyttiin pitkin raheja tai istuskeltiin naapureissa juttuamassa. Halu katosi siihenkin mitä olisi mahdollisesti voinut tehdä vaillinaisilla työkaluilla. Kun sitte alkoi kylässä liikkua viinankauppajia ja Juhokin sattui silloin tällöin ryyppyseuroihin, korvasi tästä johtuva toimeliaisuus uusine huveineen pitkien syys- ja talvipuhteiden työttömyydestä johtuvat ikävyydet.

Niin olivat Juhossa parin, kolmen vuoden kuluessa kasityöhalut uinahtaneet. Hän ei enää usein niitä edes muistellut. Mutta nyt, jouduttuaan kosketuksiin "tuon miehen", opettajan kanssa, hän oli joutunut omituiseen innostuksen tilaan. Tässä verrattomia työkaluja, hänen käytettäväkseen! Työ, arvokkaampi kuin ne, joita hän oli ennen yritelty, Samalla kuin innostus nousemistaan nousi, tuntui kuin nuorempana joskus elävästi tunnettu mielihalu, jota oli niin hartaasti aikoinaan nuoruuden utukuvista selvitelty, olisi nyt odottamatta tipahtanut selviönä kuin taivaasta, siihen käsin kosketeltavaksi...

Mutta tämän ihmeellisen ilontunnon pohjalla pysyi vaikutusvaltaisena eräs ikävä muisto, joka kalvoi mieltä. Hän oli kerran, kun Kanteleinen oli pitänyt puhetta, päissään viheltänyt ja rähissyt tuolla toisessa huoneessa, aivan tarkoituksella tehdäkseen kiusaa. Sinne oli tultu suhdittamaan, mutta hän kiihtyi vain. Ja siinä ympärillä oli ollut parvi nuoria poikasia, jotka häntä yllyttivät. Vihdoin oli tullut Kanteleinen ja pyytämällä pyytänyt olemaan hiljaa. Silloin hän tunsu kiusanteosta niin suurta iloa, että heti kun opettaja sulki oven alkoi hän uudestaan Peltosen pikkuoriin tavalla hurjasti kiljua. Pojat pitivät häntä mestarina ja nauroivat katketakseen. Hän oli niihin aikoihin kuullut uudesta opettajasta niin paljon kaikellaista, että hänen mielestään kuului asiaan, että kylän paras renki näyttää sille, mikä on kylän yleinen mielipide, ja ettei hän omasta puolestaankaan aijo kaikellaisia herraspoikasia totella eikä lakitella.

Ja nyt se sama mies seisoo tuossa, aivan lähellä. He rupeavat tekemään yhdessä työtä, samaa työtä, yhteisillä työkaluilla. Yht'äkkiä kuohahtaa aivan kuin joku sielun pohjasakkakerros. Hän elää silloisessa mielentilassa muutaman silmänräpäyksen. On jo melkein ääneen pääsemäisillään: "Piruakohan se tuo mies oikein meinaa?" Silloin katsoo hän kulmiensa alta Kanteleista sivulta päin. —

Kanteleinen oli seurannut työtoverinsa alkuvalmisiuksia. Havaittuaan millä mielenkiinnolla tämä kävi kiinni, vavahti Kanteleisen nuori opettajasydän. Jo ennen oli hän pitänyt tästä miehestä, huolimatta siitä, että se oli päissään ilkeä. Nyt hänen havaintonsa varmistuivat. Seuratessaan miten Juho ensin tarkasteli höyliä, sitten tempasi lautakasaa, sitten ... oli hän huomaavinaan, tahi ainakin kuvitteli sitä, miten sisäinen, kauan uinaillut luonteentarmo yht'äkkiä tuossa miehessä heräsi ja alkoi toimia. Se pani *heittelemään* kaikkea mikä käsiin sattui, höyliä ja lautoja. Juho nousi Kanteleisen silmissä aivan huomaamatta. Hän löysi itsensä yht'äkkiä ajattelemasta uutta työnjakoa, aivan tasa-arvoista, jossa kumpainenkaan ei ole mestari. Samalla vallitsi joku salainen tunne siitä, että tuo mies on nopeampi, rajumpi, aikaansaavampi, joskin hän itse taas mahtanee osata hieman enemmän ja hienommin. —

Kanteleisen silmä sattuu Juhon silmäterään juuri silloin kun tämä kulmiensa alta katsoen tutkii: "Piruakohan se tuo mies oikein meinaa?"

Kanteleisen totinen katse saa hymyä. Hän ei lue Juhon silmäniskun sisältöä, vaan äskeisen oman ajatuksensa jatkona kysäsee:

– Osaatko kiillottaa?

– En minä...

Se tuli epämääräisesti. Kanteleinen jäi siihen käsitykseen, ettei Juho ole aivan vieras sillekään taidolle.

Yht'äkkiä kohotti Juho katseensa laotaläjästä, mihin se äsken oli arkana paennut, astui askeleen Kanteleista kohti ja kysyi:

– Kuinka opettaja arvelee...

Kysymys koski jotain osaa työstä. Äänessä oli jo luottava, vilpitön kaiku.

– Sano Väinöksi vaan, Juhoksihan minäkin sinua...

Juhon suu meni nauruun ja silmäkulmassa vilahti taas jonkinlainen epäilyksen piirre. Mutta se haihtui sieltä, kun Kanteleinen ryhtyi selitellen antamaan vastausta työtoverinsa äskeiseen kysymykseen.

IX

Puhdetöiden jatkuessa nuorisoseuratalolla alkoi siellä käydä kylän isäntäväkeä vakinaisina katsojina. Joskus tuli vaimoväkeäkin. Ensikerroilla ne sanoivat tulleen katsomaan mitä täällä tehdään. Mutta sitten miehet rupesivat juttelemaan että täällä käydään huviksensa. Kehuivat että on oikein hupa katsella kun työ noin käy. Vihdoin joku lausui ajatuksenaan, että opettajan pitäisi oikein vasituisesti ruveta opettamaan puutöitä noille muillekin kylän "klopikoille", kun eivät ne enää osaa mitään. Asiaa pohdittiin vahvasti penkkikeskusteluissa talvipuhdeiltoina. Seurahuoneelta ei ollut tähän ehdotukseen vielä saatu mitään varmaa vastausta, mutta kylän kauppapuodista alettiin kysellä höylänteriä, puraita, vintiloita, sahoja, puuviiloja y.m. Kauppias sai varustaa tätä laatua tavaroita aivan uuden varaston. Vanhat höyläpenkit vedettiin esiin heinien alta tai otettiin alas ulkosuojain orsilta ja tuotiin tupiin. Niitä tarvitsivat enimmäkseen hyvin nuoret, nuorukaisiksi kypsyvät pojat ja kansakouluoppilaat, jotka tahtoivat kotona jatkaa käsitöitään. Sellaisissa oli puutyöinnostus puhjennut mukaansa tempaavalla vauhdilla.

Seurahuonella alkoivat työt valmistua. Talo oli täynnä sirosti valmistettuja penkkejä ja tuoleja. Puheenjohtajakoroke pöytineen herätti suoranaista ihailua. Ravintolan tarjoilupöytä ja muut pöydät, keittiö mukavine raheineen ja hyllyineen, nekin olivat kuin itseä varten tehtyjä. Juhlasaliin oli rakennettu niinikään aivan uudet voimistelutelineet. Kaikki oli saatu toimeen uhraamatta juuri ensinkään rahaa.

Sinä iltana, jolloin lattia lopullisesti lakaistiin, katselivat seuran jäsenet työtä, minkä tehneet olivat, ja tunsivat iloa siitä. Niiden ilontunne, jotka olivat aineksia keränneet ja vetäneet, oli yhtä suuri ja täyteläinen kuin niidenkin, jotka olivat tehneet, joku tuli sanoneeksi sitäkin, että miltä mahtaisi tuntua, jos joku potkisi tai muuten tahallaan sarkisi nyt jotain tästä mikä kauniissa, valkoisessa valmiudessaan paikoillaan aivan kuin ihailuaan odotti. Sellaiselle ihmiselle antaisi aivan ehdottomasti selkään, tunnustettiin. Pojilla ei koko iltana ollut mitään muuta puheenaihetta. Kukin selitti omaa työtään, miten oli minkäkin osan tehnyt, miten voittanut halkioimet, oksat, kierot ja kaikki muut alkavan puusepän vastukset. Toisiaan kuunneltiin asianymmärryksellä ja halulla, keuhuttiin ja sanottiin vika paikoista ettei millä ole mitään merkitystä.

Sitä oli oikein hupa nähdä, kuinka sydämensä pohjasta he kaikesta tästä iloitsivat.

Talo oli nyt todellakin asutun näköinen. Ei yksikään paikka enää ollut rempallaan. Jos sellainen olisi onnistuttu keksimään jostain piilosta, olisivat kaikki hyökänneet sen kimppuun. Kotiinpäin olevaa väkeä oli yltäkyllin. Ei edes niitä vanhoja likaisia ja repaleisia tauluja ollut enää seinillä. Oli osteltu uusia tauluja, jotka esittivät historiallisia ja kansallisia aiheita. Niihin oli lyöty leveitä, uljaita, yksinkertaisia raameja, jotka seinällä näyttivät oikein komeilta.

Iltana oli jo kulunut myöhäiseksi, mutta poislähtöä ei kukaan näyttänyt ajattelevankaan. Se johtui siitä, että pojat tiesivät odottaa tyttöjä, joiden piti tuoda koko talon kaikkiin ikkunoihin uudet, itse kutomansa ikkunaverhot ja pöytäliinat. Kangaspuut olivat olleet sitä varten vireissä pitkin talvea Juurikkalan muorin kamarissa. Elli oli saanut aikaan, että hänen äitinsä äiti salli kangaspuitten olla kamarissaan, jossa valiojoukko kutomataitoisia kylän tyttöjä vuoropäivin kävi kutomassa. Elli itse oli kuuluisa kankuri. Moni tyttö oli kyllä hieman arkaillen suostunut kutomaan kartiinivaatetta, mutta Elli oli mennyt heille persoonalliseen takuuseen, ettei kangas sotkeudu, hän kun oli aina saatavilla ja valmis avustamaan jos sattui vahinko. Niin pääsi kutominen vauhtiin. Tytöt pyrkivät kilpaa vuorolleen. Juurikkalan muori iloitsi koko sydämistään, kun sai nuorta, rattoisaa seuraa. Pari kertaa päivässä hän "päivämiehensä" kahvitti ohrakahvillan, joskus pisti voileivänkin.

Oli helmikuu. Ulkona hallitsi pakkas, mutta seurahuoneella oli valoisaa ja lämmintä. Pojat alkoivat jo odottaa tyttöjä ikkuna- ja pöytäverhoineen.

Silloin astui sisään kylän maalari. Hän oli pieni, keski-ikäinen mies, tihrusilmä, suupielessä karipalsti, jonka pesä oli puoliksi palanut. Mies oli aina ollut nuorisoseuralle vihamielinen. Tuskin

lie ennen koko talossa käynyt. Toisinaan oli haukkunut seuraa Jumalan sanan valossa, toisinaan hän kiukutteli opettajan raittiuspuheitten johdosta, joista kylällä miesten kesken juttuja kävi. Hän tuli ja mitään puhumatta katseli ympärilleen. Pojat vaikenivat, silmissä utelias odotus.

– Tuota, virkkoi maalari vihdoon, saako näitä maalata?

Katsoi syrjittäin tihrusilmillään valkeita esineitä ja vuoroin yhtä ja toista noista pojista. Katse pysähtyi vihdoon Kanteleiseen.

Siihen ei kukaan vastannut. Maalari nähtävästi tajusi mistä oli kysymys ja jatkoi:

– Se vain tuo Piilomäen porvari käski tulla kysymään, että jos niitä saa maalata. Se lupasi itse maksaa maalit ja palkan.

Sylki.

– Huh, hoh!

Ilonhuudahdus kävi läpi joukon.

– Tottahan sellaisilla ehdoilla!

Siihen tapaan huudettiin monesta suusta.

Sitte ruvettiin imehtimään Palomäen porvaria. Mieliala kohosi yhä tämän uuden lahjan johdosta. Sehän oli uusi tunnustus heidän työllensä. Maalarinkin silmät tuntuivat, mikäli niitä saattoi ymmärtää, leppyisämmiltä. Taikka taisi se vaikutelma lähteä siitä, että ennestään tuttu äänen piinaava pinnistys oli laskenut viritystään.

Kyllä maalari saisi tulla milloin vain haluaa. Piti muuten heti valita Piilomäen porvarille kiittäjät. Toiset kuitenkin arvelivat että sen sopii jättää siksi kun työ on valmis ja että seuran kokouksessa ne tulee valita.

Mutta nyt kolisivat ulkona seinustaa vasten tyttöjen sukset, kuului jalkain töminää, ja naurua, iloisia ääniä ja supatusta.

Sepän Kustaa oli juuri äskeisen ilon päälle puhaltamaisillaan jumalanluomallaan tonava-valssia, mutta hänkin hiljeni vaikenemaan, huulten välistä hiljaa huokailevaan odotukseen.

X

Koko tämän illan oli Kanteleinen iloisena riehunut. Tavallisissa oloissa hiljainen ja hillitty ääni oli nyt kohoillut ja mieli pysynyt korkeassa jännityksessä.

Kun tyttöparven kuhina alkoi eteisestä kuulua, järjesti opettaja pojat salissa kunniatervehdykseen kahden puolen ovea. Sen auetessa kajahti laulu:

"Terve ystävä sä, tänne suojahamme,
Terve liittohon nyt nuorien!
Edistys, valistus, siinä ohjelmamme,
Sekä rakkaus pohjana sen."

Tytöt pysähtyivät hämillään ovelle. Astuivat kuitenkin opettajan rohkaisevia viittauksia noudattaen saliin. Heitä oli 5. Kukoistavilla kasvoilla pakkasen purema helakkuus punersi raikkaana kuin keväinen aamu. Poikain äänet yhä kohosivat ja silmiin ilmestyi hehkua, joka ikään kuin heijasti takaisin tyttöjen jo nauravista silmistä.

Laulu jatkui:

"Palvellaksemme Suomea, kansaa sen

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.